ЯНА БАЛНИКОВА

МЕНО-МОРФОЗА

ПЕРИМЕНОПАУЗАТА
Предизвикателство, в което
посоката си ти

enthusiast

ЯНА БАЛНИКОВА

МЕНО-МОРФОЗА

enthusiast

София, 2026

Яна Балникова
Меноморфоза. Перименопаузата

© Яна Балникова, автор, 2026
© Яна Аргиропулос, дизайн на корицата, 2026
© Стефан Пеев, The Ezerovo Project Authors, наборен шрифт Ezerovo (SIL Open Font License), 2026
© Enthusiast – запазена марка на „Алто комюникейшънс енд пъблишинг“ ООД, 2026

ISBN 978-619-164-828-3

На дъщеря ми – за силата, вдъхновението
и смеха, които ми дарява

Съдържание

Въведение *15*
Защо написах тази книга? *17*
Какво ще намериш в тази книга? *17*
Как да четеш тази книга? *19*

I част. Какво се случва с тялото ти? Посока 1: Знание *21*
Глава 1. Какво е перименопаузата и защо се нарича „зона на хаоса“? *25*
Какво е перименопауза? *26*
Хормоните *27*
Какво точно се случва с тези три хормона в перименопаузата? *30*
Зоната на хаоса *31*
Какво усещаш в различните фази на перименопаузата и какво ти казва лекарят… ако въобще отидеш на преглед *33*
Какво се случва в лекарския кабинет? *36*
Зоната на хаоса и хаосът на останалите парченца от живота ти *40*
Перименопаузата в цифри *40*
Глава 2. Трите фази на менопаузата *44*
Вярно ли е, че „(пери)менопауза = старост“ *44*
Настъпва ли менопаузата на „преломна“ възраст? *46*
Кои в крайна сметка са фазите на менопаузата, колко са и приблизително на каква възраст настъпват? *47*
Глава 3. Защо настъпва менопаузата? *53*
И как броят на яйцеклетките ти има връзка с нея? *53*
Яйчници, яйцеклетки и фоликули *53*
Каква е връзката с месечния цикъл и защо той спира в менопауза? *56*
Какво се случва с тази симфония от хормони по време на перименопаузата? *58*
И в крайна сметка защо спира „да ми идва“? *64*
Глава 4. Защо да те е грижа за перименопаузата? Дългосрочните рискове от менопаузата *66*

Дългосрочните рискове на менопаузата и функциите на естрогена *68*
Риск 1: Сърдечносъдов. Какво се случва със сърцето и кръвоносните съдове? *72*
Риск 2: Остеопороза. Защо губим костна плътност? *75*
Риск 3: Саркопения. Защо загубата на мускулна маса е толкова определяща за здравето ни? *84*
Риск 4: Когнитивен спад и болест на Алцхаймер *90*
Риск 5: Инсулинова резистентност и диабет тип 2 *97*
Риск 6: Затлъстяването – подценяваната епидемия *102*
Глава 5. „Какво ми има?!" Симптомите, които те променят *106*
Каква е разликата между перименопауза, пубертет и бременност? (И не, едва ли е това, за което си мислиш) *108*
Как назоваваме симптомите си (по азбучен ред)? *113*
Как симптомите са групирани по органни системи *114*
Група симптоми 1: Мозък и нервна система *115*
Група симптоми 2: Репродуктивна и пикочна система *119*
Група симптоми 3: Ендокринна система *121*
Група симптоми 4: Храносмилателна система *121*
Група симптоми 5: Мускулно-скелетна система *121*
Група симптоми 6: Кожа, коса и нокти *123*
Група симптоми 7: Очи и уши, нос, гърло *125*
Група симптоми 8: Сърдечносъдова система *127*
Група симптоми 9: Имунна система *128*
Глава 6. Как да разбереш дали си в перименопауза? *131*
Има ли изследвания за перименопаузата? *131*
Как да сме сигурни, че симптомите ни са породени от перименопаузата, а не от друго заболяване? *133*
Често задавани въпроси за перименопаузата *143*

II част. Когато диетите вече не работят. Посока 2: Храна *155*
Глава 7. Защо храненето е толкова важно? *159*
Какви механизми в тялото ни се повлияват от ниските и вариращи нива на естроген? *160*
Какво следва от тези променени механизми? *161*
Глава 8. Кръвната захар, перименопаузата и храненето *169*
Какви са границите за кръвната захар и какви са симптомите, когато тя излезе от тях? *169*

Комбинацията перименопауза и напълняване 171
Глава 9. Какво да хапваш в изобилие 174
Защо протеини? 175
Фибрите – най-подценяваният инструмент 182
Протеини и фибри – обобщение 192
Глава 10. Зеленчуци (и плодове) който не яде! 198
Плодовете и зеленчуците като основа за метаболитно и хормонално здраве 199
По-вредни ли са плодовете? 201
Колко плодове и зеленчуци на ден? 202
Как да увеличиш приема на плодове и зеленчуци? 204
Моите два любими подхода за увеличаване приема на плодове и зеленчуци 205
Как да избираме плодовете и зеленчуците? 213
Какви са най-честите грешки при приема на плодове и зеленчуци? 214
Глава 11. Вредни ли са вредните хранителни навици? 216
Ролята на алкохола, пушенето, консумацията на захар, ултрапреработени храни и други стимуланти 216
Алкохол 218
Тютюнопушене 221
Захар 222
Ултрапреработени храни 228
Глава 12. Кога да се храним? 233
Фастинг 233
Храненето, хронобиологията и циркадният ритъм 234
Колко пъти на ден да се храним? 235
Глава 13. Помощ! Емоционално хранене 239
Глава 14. Как да комбинираш всичко това? 243
Омега-3 мастните киселини 243
Изофлавони 246
Други фитоестрогени 247
Ядки и семена 248
Храни чудо – малки количества, но с голям ефект 248
Хидратация 249
Как да следваме всички тези съвети?! 252
Често задавани въпроси за храненето 255

III част. Скок-подскок. Посока 3: Движение и спорт 263

Глава 15. Защо спортът и движението са толкова важни? *267*
Енергийният разход на тялото ни – кога и за какво тялото ни гори енергия? *268*
Дневен разход на енергия на тялото *272*
Какво реших да променя *274*
Глава 16. Какви видове спорт да избереш *277*
Силови тренировки *281*
Каква е разликата между сила и експлозивна сила и защо е важна? *283*
Кардио *288*
Гъвкавост и мобилност *292*
Баланс *295*
Глава 17. Как да започна, ако никога не съм спортувала? *303*
Глава 18. Примерна седмична програма за спорт *309*
Минимално ефективният и оптимален план според това колко се движиш *310*
Често задавани въпроси за движението и спорта *314*

IV част. Будни нощи. Посока 4: Сън *321*
Глава 19. „Къде изчезна сънят ми?“ *325*
Защо вече не можеш да спиш? *325*
Но какво точно се случва със съня ни? *327*
Защо безсънието в перименопауза се усеща толкова тежко? *329*
Глава 20. Защо сънят е много повече от почивка, или ролята на съня за симптомите и здравето *331*
Мозъкът и сънят *331*
Килограмите, метаболизмът и сънят *333*
Сърдечносъдовото здраве и сънят *334*
Глава 21. Как да помогнеш на мозъка и на тялото си отново да спят? *338*
Какво можеш да направиш през деня? *340*
А какво да правиш вечер? *341*
Непосредствено преди лягане *343*
През нощта: какво да правиш, ако се събудиш? *345*
Често задавани въпроси за съня *350*

V част. Стрес? Какъв стрес? Посока 5: Намаляване на стреса *355*

Глава 22. Не е само забързаното ежедневие. Откъде идва стресът в перименопаузата? *359*
Какво всъщност е стресът? *360*
Защо перименопаузата прави нервната система по-уязвима? *361*
Капанът на хроничния стрес *362*
Глава 23. Дишай! Четири дихателни техники за намаляване на стреса *365*
Вагус нерв *365*
Четири техники за дишане, които успокояват *366*
Глава 24. Оммм... Медитацията като средство за борба със стреса *371*
Какво е медитацията? *371*
Как медитацията влияе на нервната система и стреса? *372*
„Не мога да спра да мисля" *374*
Никога не съм медитирала – откъде да започна? *375*
Какво да правиш, ако „не те свърта на едно място"? *375*
Глава 25. Дребните ритуали, които намаляват стреса *379*
Удивление *380*
Игрова нагласа *380*
Позитивни емоции *380*
Често задавани въпроси за стреса *385*

VI част. Какво да приемам? Посока 6: Медикаменти и добавки *395*
Глава 26. Какво е ХЗТ? *399*
Какво не е ХЗТ? *401*
Какво може да постигне ХЗТ? *401*
Глава 27. Откъде идва страхът от ХЗТ? *406*
Защо се страхуваме от ХЗТ, или как едно проучване вложи менопаузалния преход и дългосрочното здраве на поколения жени *409*
Къде сме днес? *416*
ХЗТ и перименопаузата *418*
Можеш ли да приемаш ХЗТ? *418*
Глава 28. Форми и начини за прием на ХЗТ. Има ли по-безопасен начин? *420*
Видове ХЗТ според структурата на молекулата. Биоидентични и синтетични хормони *422*

Видове ХЗТ по форма на прием 423
ХЗТ може да е или да не е комбинирана 423
Какъв прием на ХЗТ се препоръчва? 424
Какви са дозите и схемите за прием на ХЗТ? 435
Колко дълго да приемам ХЗТ? 436
Глава 29. Какво е налично в България? 439
Защо създадох Меноморфоза – историята на една ядосана българка 439
Та какво е налично в България? 441
Какво да правим тогава? 442
Каква е моята ХЗТ и как ми се отразява? 443
Глава 30. Какво да правя, ако не искам или не мога да приемам ХЗТ? 452
Защо някои жени не могат да използват или не искат ХЗТ? 452
Начин на живот 454
Нехормонални медикаменти 455
Хормонални медикаменти 457
Глава 31. Хранителни добавки. Какво помага? 460
Как да си избираме добавки? 460
Кои съставки помагат в перименопауза? 462
Глава 32. GLP-1 медикаментите и перименопаузата 472
Какво всъщност са GLP-1 медикаментите? 473
Защо GLP-1 медикаментите може да бъдат особено полезни в перименопауза? 475
Но GLP-1 не са магично решение за всичко 476
Йо-йо ефектът след спиране на GLP-1 медикаментите 478
GLP-1 са просто още един инструмент в арсенала ни, който трябва да използваме разумно и с внимание 479
Често задавани въпроси за медикаментите и добавките 481

VII част. „Всички ме дразнят!“ Посока 7: Взаимоотношения и работа 489
Глава 33. Вътрешният катарзис на перименопаузата 493
„Аз съм проблемът“ 496
„Всичко ми идва в повече“ 497
Тъгата и страхът от това, че остаряваме 498
И в някакъв момент най-после идва и въпросът: „Какво всъщност искам аз?“ 498
Какво може да помогне на този катарзис? 500

Глава 34. Перименопаузата на гости вкъщи *505*
Как хормоналните промени влияят на връзките, родителството и интимността *505*
Защо трябва да споделяш с близките си през какво минаваш? *506*
Перименопаузата и пубертетът вкъщи *507*
Сексът напусна града, или „защо не ти се иска“ *509*
„Много шумно дишаш!“ *512*
Глава 35. Перименопаузата – новият колега, който не мълква и за миг *515*
Работата и перименопаузата *515*
Хем си си същата, хем не точно *516*
Идентичността ни на работа *516*
Защо избираме мълчанието *518*
Какво можеш да направиш? *519*
Глава 36. За лидерите с горещи вълни. Промени културата в организацията си *524*
Перименопаузата и менопаузата в цифри *524*
Какво може да направи една организация за своите служителки в перименопауза? *526*
„Не е ли това специално отношение?“ *527*
Как да подхванеш разговора в организацията си? *527*
Глава 37. „Някой ден“ е днес. Новите начала в перименопауза *530*
Парадоксът на перименопаузата *530*
Всяка промяна ли е лесна и успешна? *532*
Урокът за мен: „Ти можеш“ *532*
Често задавани въпроси за взаимоотношенията *535*

VIII част. „Само аз ли минавам през това?“ Посока 8: Общност *541*
Глава 38. Ролята на общността. Защо е важно да се говори за (пери)менопаузата *547*
Подобни истории за ролята на общността изникват ежедневно *548*
„Не си сама“ е само първата стъпка *549*
Глава 39. Стани част от разговора. Къде да намериш твоята общност? *551*
Онлайн *551*
В реалния живот – IRL *551*

Създай своя общност *552*
А има ли място за мъжете в тези разговори? *552*
Общността не замества помощта на лекарите и другите специалисти *553*
Пази се от дезинформация *553*
И говорейки за вакуум… *553*

Заключение. За голямото „М“, приказката за Малката русалка и твоя глас *555*
Какво се случва след перименопаузата? *555*
Кога ще вляза в менопауза? *555*
Подаръците на менопаузата *555*
Знаеш какво да правиш *556*
Защо „Никога няма да съм като нея“ е погрешно? *558*
„Най-хубавото предстои?“ *558*
Малката русалка *559*
Нали казват, че няма нищо случайно в живота *560*

За Меноморфоза *561*
Какво представлява Меноморфоза? *561*
Какво цели Меноморфоза? *561*
Къде да откриеш Меноморфоза? *562*

Благодарности *563*

Използвани източници *564*

Въведение

В момента, в който вратата се затваря пред нея, тя въздъхва с облекчение. Останала е сама в асансьора. Там, в тези няколко мига между етажите, може да смъкне маската. И да бъде себе си.

Леко смръщва чело – нещо не е наред. Знае какво – онова усещане, което е постоянно присъствие в живота ѝ вече от няколко години. Още откакто възрастта ѝ започва с четиресет и…

Не съм себе си. Това е най-доброто обяснение, което може да си даде.

Кратък звън прекъсва мислите ѝ и оповестява края на нейното вертикално пътешествие. Не ѝ донесе онова, което очакваше при затварянето на вратите. Въздъхва примирено.

Преди още вратата на асансьора да се отвори, вече се е стегнала и залепила усмивката на лицето си. От кабината излиза жената, която винаги е на линия – да се погрижи за другите, да изпълни всичките си ангажименти. С усмивка на лице.

* * * * *

Държиш тази книга в ръцете си, защото най-вероятно и ти като жената в асансьора знаеш, че нещо не е наред, и искаш да разбереш какво е. И като всяка жена искаш да намериш решения.

Тази книга е резултат от дългото лутане в търсене на същите тези отговори и решения на друга една жена като теб – моето. И когато не ги намерих на български, бях изненадана, ядосана и огорчена.

Затова още тук, в самото начало, ще ти дам най-вероятния отговор и възможното обяснение на твоето усещане „не съм себе си“. Това е **перименопаузата**.

Книгата ми е опит да запълни зеещата дупка на незнанието, която образованието и животът ни дори не са опитали да запушат. Нямало е как – перименопаузата не е можела да стигне нито

до класната ни стая, нито до споделяното с майките ни. Защото знания за нея доскоро не е имало.

Ако обърнем поглед към медицината, ще установим, че като цяло грижите за женското здраве са започнали малко по малко да напредват едва в последните трийсетина години. Причината е, че до неотдавна медицината е гледала на жените горе-долу като на малко по-дребни мъже. Така привидната лекарска шега: „Знаем повече за гълъбите, отколкото за женския организъм" всъщност съдържа много повече от 50 процента истина.

Примерите са много, но според мен най-фрапиращ е фактът, че едва след 90-те години на XX век жените се включват активно в клиничните проучвания – т.е. повечето от съществуващите преди това медикаменти са разработвани главно според въздействието им върху мъжкия организъм. Това е толкова скоро, че аз със сигурност, а много вероятно и ти, щом четеш тази книга – сме били вече родени, когато е дошъл този светъл момент.

Както казва д-р Лиса Москони, изследовател в областта на невронауките, специализирана в областта на женското мозъчно здраве и връзката между хормоните и мозъка: **Медицината дължи на жените един век проучвания.**

Ако се обърнем към културата ни, там също ще се сблъскаме със стена от мълчание. За други важни физиологични етапи от живота на жената – например за пубертета и бременността, се говори много. Това са и периоди, които имат доста отчетливо начало: в единия случай е първият месечен цикъл, в другия – липсата на цикъл.

Началото на перименопаузата обаче е невидимо и неопределено.

А съдбата ѝ – поне до момента – е същата като на думата, от която произлиза – „менопауза". И двете понятия все още са теми табу. И внушават страх, защото са свързани с остаряване и безизходица. До такава степен, че в някои езици (напр. арабски) думата за „менопауза" означава „възрастта на отчаянието".

Страхът, неудобните теми и незнанието са причина нашите майки и баби да са премълчавали за това как са преминали този период.

И дори в тази наследена тишина, и то, въпреки че обикновено сме добри в изслушването, ние пак не успяваме да чуем тялото си. А в перименопауза, особено ако е по-късна, то направо крещи.

Само че ние не знаем в какво и за какво трябва да се ослушаме.

Защо написах тази книга?

Защото искам тя да прекъсне оглушаващата наследена тишина.

Искам моята дъщеря и жените от следващите поколения като цяло да имат знанията и всички необходими инструменти, за да не бъдат като нас – изненадани от перименопаузата и неподготвени за промените, които тя носи.

Искам темата да спре да се асоциира със страх и отчаяние. Защото има и друга гледна точка – в някои култури на земята думата за менопауза означава приблизително „сезон на обновление" (японски). А обновлението и новите неща се чакат с надежда и нетърпение. Колко по-вълнуваща е тази гледна точка, нали?!

Тази книга съществува и заради теб и нашето поколение от жени в перименопауза. За да може, когато се отворят вратите на асансьора, най-после отново да почувстваш себе си. Да излезеш от него с усмивка, която не е слизала от лицето ти. И този път тя да е истинска.

Какво ще намериш в тази книга?

Тя е твоят компас за преминаване през перименопаузата – нарекох го Перикомпас. А Перикомпасът на Меноморфозата има осем посоки:

- Знание.
- Храна.
- Движение.
- Сън.
- Намаляване на стреса.
- Медикаменти и добавки.
- Взаимоотношения и работа.
- Общност.

На всяка посока е посветена по една част от книгата. И в която и да поемеш, ще видиш, че не си сама – в отделните части те чакат истински истории за перименопаузата, споделени от български жени. Чакат те и отговори на въпроси и мнения от 27 експерти. Те са лекари в различни направления, специалисти по хранене, движе-

ние, сън, психотерапия и др. Всяка част завършва и с отговори на най-често задавани въпроси.

В I част – **Какво се случва с тялото ти?**, ще се опитаме заедно да запълним вакуума на незнанието за перименопаузата. Ще разбереш какво и защо се случва с тялото ти и каква е причината за разнородните симптоми, които изпитваш. Ще научиш как да установиш със сигурност дали си в перименопауза и какви са дългосрочните рискове на менопаузата. Тази част е своеобразната класна стая на Меноморфоза и тъй като има много знания за наваксване – тя е и най-дългата.

От II част – **Когато диетите вече не работят**, ще научиш какво поражда промените в тялото ти – откъде, привидно внезапно, се появяват тлъстините в областта на талията ти и какво е тяхното влияние върху здравето ти. Ще изясним не само защо диетите спират да работят, но и какво можеш и трябва да хапваш в изобилие, кои хранителни съставки са важни за тялото и за здравето ти. В тази част ще откриеш няколко предизвикателства, които ще ти помогнат да се храниш без излишно напрежение. Ще стане дума и за емоционалното хранене, а накрая ще сведем всички натрупани знания до 10 основни препоръки.

В III част – **Скок-подскок**, обръщам внимание на движението в перименопауза – и то не е само за да изглеждаме добре. Ще говорим за 4-те вида физически занимания, които имат най-силно отражение върху начина, по който преминаваме през перименопаузата (а и през менопаузата). Ще разбереш лесно дали висцералните ти мазнини са в повече от здравословното. Ще научиш как да започнеш, ако не си тренирала отдавна или никога. Ще намериш и ориентир за седмична програма.

IV част – **Будни нощи,** акцентира върху един от най-често срещаните проблеми в перименопауза – безсънието. Ще разбереш защо сънят ти е нарушен и как да си го върнеш.

В V част – **Стрес? Какъв стрес? –** ще прочетеш откъде идва чувството ти за постоянно напрежение в перименопауза. Ще научиш дали стресът винаги е вреден и какво се случва в тялото ни при хроничен стрес. Тук са включени техники, които ще ти помогнат да намалиш стреса веднага (при силен стрес) и/или дългосрочно (при хронични негови проявления).

А когато най-после наваксаме със знанията за това как перименопаузата се отразява на тялото ни, в VI част – **Какво да прие-**

мам? – ще адресираме и слона в стаята – хормоналнозаместителната терапия (ХЗТ). Ще разбереш всичко за видовете ХЗТ, както и откъде произлиза страхът от нея. Ще откриеш кои са съвременните начини за прилагане на ХЗТ, за кого тя е подходяща и за кого – не. Ще намериш отговор на въпросите дали наистина ХЗТ е опасна и какво от нея е налично в България. В тази част ще поговорим и за нехормоналните средства за облекчаване на симптомите. Тук са включена и т.нар. хранителни добавки, както и информация за добилите популярност напоследък GLP-1 рецепторни агонисти.

В VII част – **Всички ме дразнят!,** ще преминем от чисто физиологичното, за да навлезем във взаимоотношенията. Ще разберем какво става, когато перименопаузата ни дойде на гости вкъщи или пък се превърне в новия ни колега на работа. Тук ще откриеш информация как да запазиш и преоткриеш взаимоотношенията си с другите и най-вече – с теб самата, което е и най-важната връзка в живота ти. В тази част ще намериш и съвети как да се справяш със симптомите на перименопаузата на работното си място и как, ако си лидер в организацията си, можеш да подхванеш разговора за пери- и менопаузата и да смъкнеш табутата около тях.

В VIII част – **Само аз ли минавам през това?** – ще научиш за силата на общността, къде можеш да откриеш други жени, които минават през същото и/или да си изградиш собствена общност.

И накрая, в **Заключението – поглед към бъдещето**, ще откриеш, че менопаузата всъщност носи и подаръци. Ще разбереш и как всичко, което си направила за здравето си със знанията дотук, дава резултат и ще ти бъде полезно.

Осемте посоки на Перикомпаса са взаимосвързани. Хубавото в това е, че положителната промяна в една от посоките води до промяна и в другите. Книгата ми няма за цел да е изчерпателен източник за всяка една от посоките. По-скоро тя маркира с едри щрихи как дадената посока се отразява на перименопаузата и обратно и какво може да се направи, с цел по-добро здраве и начин на живот.

Как да четеш тази книга?

Книгата е замислена да се прочете веднъж, а после, когато ти е необходимо – да препрочиташ онези части и глави, които са важни за

теб в момента. Надеждата ми е, че постоянно ще се връщаш към страниците ѝ и всеки път ще откриваш полезни неща, които да си отбелязваш и прилагаш – така след време, надявам се, книгата ми ще прилича на всички онези много четени и използвани издания, от които всички имаме в библиотеките си.

Най-важното, което искам да вземеш със себе си за пътуването през страниците на тази книга, е следното: не е задължително да предприемаш всички промени и да следваш всички съвети. Те затова са много – за да имаш избор. Именно възможността за избор е онова, което липсва в здравната грижа и качеството ни на живот в перименопауза. Сега вече имаш пълната свобода да решиш какво и дали да го предприемеш. Каквото и да решиш – помни, че малките, но постоянни крачки водят до много по-устойчиви промени от всичко внезапно и грандиозно.

И така, поеми си дъх и хайде заедно смело да направим първата и много важна крачка.

I част

Какво се случва с тялото ти?

Посока 1: Знание

Случвало ли ти се е, когато тъкмо си се унесла, да се сепнеш? И да се събудиш от рязкото движение на тялото си?

Има един момент някъде там, в самото начало на заспиването, в който си мислиш, че все още нещата, които минават през ума ти, са съзнателни мисли, а те всъщност неусетно са прелели в сънища.

На мен ми се е случвало. И то неведнъж.

Понякога в подобни моменти сънувам, че падам неконтролируемо в бездна. Точно като по филмите: падам с гръб надолу, ужасеното ми лице гледа нагоре, към „камерата", а аз безпомощно размахвам ръце, но няма за какво да се хвана.

И тогава се сепвам. От спазъм на тялото ми. Защото сънят в тези моменти е толкова реален, че мозъкът ми реагира, сякаш всичко наистина се случва, и кара тялото да се задейства.

Сигурна съм, че някой психоаналитик би имал много да каже за моето състояние, щом подсъзнанието ми ме кара да сънувам, че летя надолу в бездна към сигурен и неблагоприятен за мен край.

Но не за това ти разказвам моето повтарящо се преживяване в това междинно състояние на сън в полубудно състояние. Разказвам го, защото през последните две години този мой сън все повече ми напомня на друг феномен – **Перименопаузата**.

Особено когато е в разгара си, перименопаузата може да се усеща точно по този начин – стремглаво потъваш към неизвестно, но определено нежелано състояние. И не само че няма и едно коренче, за което да се хванеш, но и никой не ти хвърля спасително въже, което да грабнеш. Сама и без надежда за спасение…

Написах тази книга, за да ти подам спасително въже. То е изтъкано от хиляди здрави нишки, преплетени заедно в едно надеждно средство, което ще ти помогне да се изкатериш обратно към живота, който обичаш.

По-силна, по-уверена и най-вероятно далеч по-здрава.

И за да приключа с тази прекалено банална и дълго проточила се метафора, а и за да съм сигурна, че не съм те изгубила някъде по пътя, ще ти кажа:

Спасителното въже в перименопаузата е Знанието.

Знание за това през какво минава тялото ти и как можеш да му помогнеш. А начини да му помогнеш има много.

Ето защо първата посока на нашия Перикомпас е точно Знание.

От тази първа част на книгата ще разбереш:

- какво е перименопауза и как се развива във времето;
- кои са другите две фази на менопаузата;
- защо въобще влизаш в менопауза;
- какви рискове за здравето носи менопаузата;
- защо тялото ти реагира така бурно в перименопауза;
- как ти го чувстваш;
- как да си сигурна, че си в перименопауза.

Обещавам ти, че не ти трябва дори да си харесвала биология в училище, за да разбереш всичко това.

Сигурна съм, че в края на тази част и ти като мен ще бъдеш удивена от чудото на природата, което са нашите тела.

И след това – с разбиране и уважение към всичко, което тялото ти прави, страница след страница ще започнем да плетем твоя личен план за измъкване от бездната.

ГЛАВА 1

Какво е перименопаузата и защо се нарича „зона на хаоса“?

На около 45 години почнах устойчиво да губя съня си. Заспивах все по-трудно, будех се често, а в по-стресови моменти изобщо не можех да спя. Мелатонин, добавки за сън, лекари – все същото. След 2 – 3 години се включиха и паническите мисли нощем, гарнирани с впечатляващи аритмии. За да е още по-хубаво, забравях съвсем прости думи, работоспособността ми никаква я нямаше и страдах от жестоки мигрени. Мислех си, че полудявам или имам някакво дегенеративно заболяване, или пък мозъчен тумор, а и нещо със сърцето. Този период продължи 5 – 6 години, в които посетих всякакви лекари, направих какви ли не изследвания, с надежда да намеря решение и със страх, че ще чуя някоя ужасна диагноза.

Оказа се нещо съвсем прозаично. Паузата, за която не искаме да чуваме, горди с редовен месечен цикъл на 49. „Това не се отнася за мен, далече е. Още съм млада, красива и много активна.“ Освен безсънието, мигрените, лудостта и още куп страдания, с които някак свикваш да живееш.

На една вечеря по женски наред с обичайното бърборене за мъже, деца, работа, книги, политика получих прозрение. Приятелката ми сподели, че страда от същите неща. Следеше темата и знаеше много, а аз дори не се бях сетила, а и никой от лекарите, които посетих през годините, не свърза симптомите ми с естествените хормонални промени. Последва много четене, още куп лекари и изследвания и едно просто и евтино решение, което промени играта – хормоналнозаместителна терапия (ХЗТ). Сега, като връщам лентата назад, си

давам сметка за пътя, по който съм минала – с всички притеснения, време, пари за изследвания и борба с влошаващи живота симптоми без изход. В същото време е съществувал и пряк път. А него няма как да откриеш, без да знаеш нищо по темата.

Р. Ангелова

Какво е перименопауза?

Най-простото определение за перименопаузата е периодът преди самата менопауза, когато все още имаш цикъл, редовен или не чак толкова, но изпитваш и някои симптоми на менопаузата.

Само че тези симптоми се развиват във времето по един особено коварен начин. Докато един ден се събудиш вече неузнаваема дори и за самата себе си.

Разбрах за първи път колко много от себе си съм изгубила, лутайки се в перименопаузата, едва когато започнах да приемам хормоналнозаместителна терапия – тя компенсира част от хормоните, които започват да намаляват в пери- и менопаузата. Завърнаха се и яснотата на мисленето, и пъргавината на мисълта… Дори не бях осъзнала, че ми липсват.

Завърна се амбициозността ми, запратена в изгнание от Лошите – незнайно къде и кога. А Лошите, те, както в най-добрите книги, са злодеите, които лесно подценяваш и затова пренебрегваш. В моя случай това бяха ежедневните миниатюрни случки, които се бяха трупали във времето, за да се превърнат в необоримото вярване за това колко малко мога и как за нищо не ставам.

Каква ти амбиция, когато аз забравях не само поетите ангажименти, но и мисълта си по средата на изречението?!

Със завърналите се яснота на мислене и преценка, осъзнах, че неувереността, която изпитвам и на работа, и в личния ми живот, е породена от убеждението, че съм по-глупава от другите.

Убеждение, което нямах преди – в живота ми имаше достатъчно причини да се чувствам уверена, ако не в друго, то поне в умствените си способности. Но „тези постижения“ вече нямаха тежест за мен.

Защото в перименопауза и преди хормоналнозаместителната терапия единственото, което знаех със сигурност, е, че съм глу-

пава и често по-несъобразителна от останалите. Че не мога да се справям с елементарните задачи в ежедневието си, че забравям важните неща за хората, които са важни в живота ми.

Защо споделям тази история тук, а не в VI част?

Защото смятам, че е важно да се знае колко много отнема перименопаузата и как го прави скрито. Как измененията са дребни на пръв поглед, но с времето променят идентичността ти и визията ти за самата теб.

Стреснах ли те?

Извинявай!

Така или иначе, няма от какво да се страхуваш – тази книга я има, за да не трябва и ти да минаваш през същите драми. И те уверявам, че не всичко е мъки и страдание. Ще продължа.

А сега да се върнем към главните герои на сагата, наречена „перименопауза“.

Хормоните

Ето три термина, които щеш – не щеш, ще запомниш, защото ще ги срещаш още доста пъти в книгата:

- естроген,
- прогестерон,
- тестостерон.

И макар те да са главните актьори, далеч не искам да оставаш с впечатлението, че са единствените – има редица второстепенни герои, които оказват влияние върху организма ти в перименопауза – мелатонин, кортизол, инсулин, ГАБА, LH, FSH… Но всичко с времето си.

Нека засега ти представя трите основни действащи лица.

Често тези стероидни хормони, особено естрогенът и прогестеронът, се наричат женски полови хормони. Но както ще видиш по-долу, и трите хормона имат съществени функции, които се простират далеч извън репродуктивната ни система.

Естроген

В тялото ни има 4 вида естроген: естрадиол, естрон, естриол, естетрол. Не се безпокой, не е задължително да ги запомниш.

Поне за момента първите два вида – естрадиол и естрон – са от съществено значение. Казвам „поне за момента“, защото през последните години някои проучвания се фокусират и върху другите два, като дори има и разработени медикаменти, но все още е рано да се установи тяхното въздействие, както и значимостта на тези проучвания.

Естрадиолът е най-мощният естроген – в много публикации го описват като най-биологично активния от 4-те вида. По тази причина много често понятията „естроген“ и „естрадиол“ се използват като взаимозаменяеми – така е и в тази книга. За сравнение, естрадиолът е 10 пъти по-силен като въздействие от естрона и 100 пъти повече от естриола.

Докато в годините преди перименопаузата естрадиолът е в най-големи количества в тялото ни, при настъпването ѝ яйчниците постепенно спират да произвеждат естрадиол. Така през менопаузата естронът е единственият естроген, който тялото ни произвежда в значими количества в мастната тъкан. Така в организма на жена на около 60 години има едва под 10% от естрогена, който е имала на 25.

Съществува хипотеза, според която тялото ни започва да трупа мазнини в перименопаузата и менопаузата – за да компенсира намаляването в нивата на естроген чрез мастната тъкан, която произвежда естрон. Но, първо, естронът не е толкова мощен, колкото естрадиола, и второ – количествата му далеч не са достатъчни, за да заместят естрадиола от преди перименопаузата. А и не бива да забравяме, че натрупването на повече мастна тъкан е свързано с повишена податливост на възпаления, инсулинова резистентност и по-висок риск от редица хронични заболявания.

Какво точно прави естрогенът в тялото ни?

Най-познатите функции на естрогена са свързани с ролята му в репродуктивния процес.

Естрогенът поддържа месечния цикъл, подготвя матката за бременност, поддържа дебелината и здравето на лигавицата ѝ (ендометриума), влияе върху овулацията, поддържа лигавицата на влагалището и неговата влажност.

При бременност естрогенът подпомага растежа на матката, поддържа плацентата и подобрява кръвотока към плода, подготвя гърдите за кърмене и като цяло настройва организма на майка-

та за раждането. Естрогенът има важна роля и за формирането на плода.

Но той има и други функции освен репродуктивния процес. **Затова мисли за естрогена като за диригент, който регулира много от процесите в органите на тялото ти. Извън ролята му за възпроизвеждането той предпазва мозъка, костите и сърцето, регулира имунната система, метаболизма, настроенията и дори еластичността и хидратацията на кожата.**

Прогестерон

Ако до този момент не си чувала за прогестерон, не се безпокой, не си единствената! Аз лично научих за него, когато влязох в перименопауза.

Както естрогена и прогестеронът се произвежда главно от яйчниците и в минимални количества – от надбъбречните жлези.

Едно от първите неща, които научих за него, е, че прогестеронът е сред естествените антидепресанти на тялото. Но всичко по реда си.

Нека първо видим какви са функциите му за репродуктивния процес.

Прогестеронът стабилизира репродуктивния процес и прави възможно протичането на бременността. Той поддържа втората половина на месечния цикъл (лутеалната фаза), подготвя лигавицата на матката за имплантация на оплодената яйцеклетка и намалява контракциите на матката, за да се създаде спокойна и защитена среда за развитие на бременността. Прогестеронът „заключва" бременността, като предотвратява преждевременното отхвърляне на ембриона и поддържа нормалната функция на жълтото тяло в ранните седмици.

По време на бременност прогестеронът поддържа отпускането на маточната мускулатура, модулира имунната система на майката, за да не отхвърли плода, и подпомага развитието на млечните жлези в подготовката за кърмене. Той играе ключова роля за износването на бременността до термин и подготвянето на тялото за раждане.

Що се отнася до другите му функции, най-запомнящо е да мислиш за **прогестерона като естествен антидепресант на тялото ти.**

Той е ключов за регулиране на нервната система, като има успокояващ ефект, намалява тревожността и стреса и подобрява съня. В по-малка степен подпомага терморегулацията на тялото, изграждането на костите, отпускането на гладкомускулните клетки в стените на кръвоносните съдове. Прогестеронът също така поддържа имунитета ни в „нормални граници", като има и защитна роля при автоимунни състояния.

Както виждаш, и прогестеронът не е просто „женски полов хормон".

А сега идва ред и на хормона, чието присъствие в тялото на жените обикновено ни изненадва.

Тестостерон

Тестостеронът е известен най-вече като „мъжки полов хормон". Тогава какво прави в телата ни? И не само това – как така количествата му в абсолютни стойности са по-високи от нивата на естроген?

Макар да имаме в телата си повече тестостерон, естрогенът е много по-мощен като влияние и неговите ефекти вземат превес над тестостерона.

Тестостеронът също се произвежда главно в яйчниците, в много малки дози – в надбъбречните жлези, и в още по-малки – в мускулите, мастната тъкан и мозъка.

Ролята му в тялото ти е да поддържа либидото (сексуалното желание), мускулната сила и мускулната маса, енергията и увереността, мотивацията и концентрацията. Тестостеронът също играе немалка роля за поддържане на костната плътност, регулира метаболизма и жизнеността като цяло.

Какво точно се случва с тези три хормона в перименопаузата?

Някъде след 35-годишна възраст нивата и на трите хормона в организма на жените започват да намаляват.

Но тези промени не стават по един и същ начин. Всеки от нашите трима герои избира различен път… към дъното.

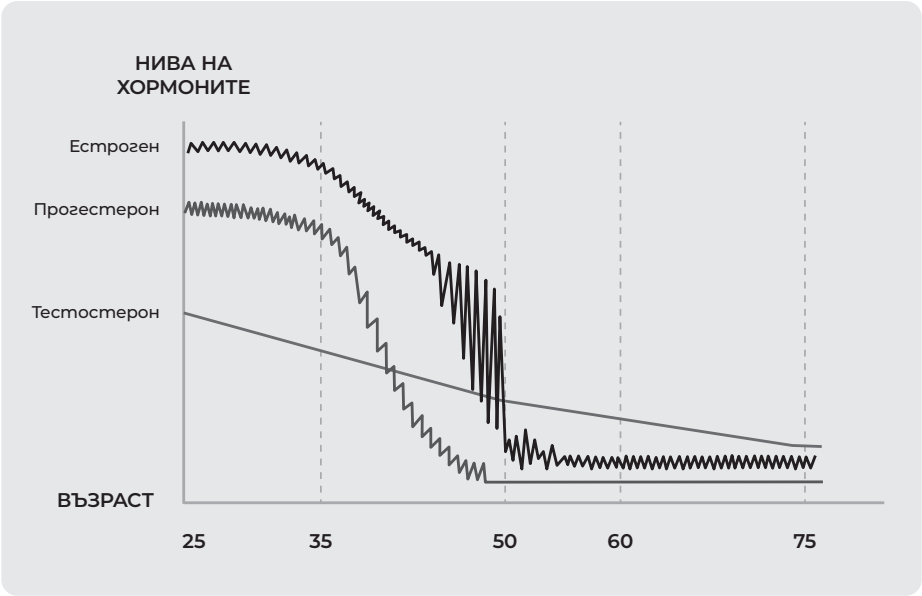

Фиг. 1. Промени в нивата на хормоните в перименопауза

Първо започват да спадат нивата на тестостерона. Но както се вижда от графиката, това става изключително плавно. Затова първоначално тези нива не водят до значителни промени в тялото, нито до осезаеми симптоми.

В някакъв момент след 35 години обаче прогестеронът започва забележимо да намалява. Това намаляване е причината за първите симптоми: тревожност, раздразнителност, мозъчна мъгла, нарушения в съня.

Отначало естрогенът спада сравнително плавно. Към 40-годишна възраст нивата му претърпяват внезапни резки спадове и пикове. А в по-късна фаза тези промени може да се случат дори в рамките на един ден. И тогава тялото ни направо се побърква!

Зоната на хаоса

Независимо че възприемаме естрогена като полов хормон, тялото ни далеч не е на това мнение, защото **имаме рецептори за естроген по цялото тяло** (виж по-долу) и съответно естрогенът, както прочете по-горе и както ще разбереш по-нататък в книгата, има функции, които далеч не са свързани само с репродуктивността.

Яна Балникова
Меноморфоза. Перименопаузата

Отговорен редактор *Мария Чунчева*
Редактор *Лиляна Карагьозова*
Дизайн на корицата *Яна Аргиропулос*
Коректор *Нина Джумалийска*
Предпечат *Ивайла Пеева*

Българска. Първо издание.
Формат 70x100/16
Печатни коли 38
ISBN 978-619-164-828-3

Издава
enthusiast
Запазена марка
на „Алто комюникейшънс енд пъблишинг“ ООД
София, бул. „Васил Левски“ №31
тел. 02/ 943 87 16
e-mail: office@enthusiast.bg

Книгите на „Ентусиаст“ може да закупите с отстъпка
от www.enthusiast.bg

enthusiast.bg

Печат АЛИАНС ПРИНТ

Това е изключително важна книга! Благодарение на нея ще научите какво е значението на хормоните за подобряване както на самите симптоми, така и на здравето ви в бъдеще.

Д-Р ЛУИЗ НЮСЪН,
експерт по менопауза и женско хормонално здраве

В перименопаузата жената има нужда не просто да чуе, че това е „нормално", а да разбере какво се случва с нея и какво може да направи. Тази книга се опитва да събере научното знание, експертния глас и реалните истории, за да ѝ даде увереност да поеме отново контрола над себе си.

ПРОФ. Д-Р МАРИЯ ЮНАКОВА,
АГ репродуктивен специалист

Нормално е да се страхуваме от неизвестното, но съвременната медицина вече знае много за менопаузата и нейната терапия. В нея няма нищо страшно! Тази книга е възможност да погледнем на този период с повече знание, разбиране и спокойствие.

Д-Р МАРИЕЛА ВАСИЛЕВА, д.м.,
хирург мамолог

Цена: 15 €

9 786191 648283

www.enthusiast.bg